

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2018.02.077>

УДК 005.336.4+159.956.2]:339.9

JEL: F020; F200; F290; O200

Людмила Цимбал

МОДИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА В ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Досліджуються особливості модифікації різнорівневих суб'єктів інтелектуального лідерства в сучасному глобальному економічному середовищі. Лідерство виступає і як об'єктивна передумова, і як результат досягнення глобальних цілей суб'єкта. Проте найчастіше лідерство розглядається лише як прояв діяльності індивіда чи групи осіб, хоча структура суб'єктів і розуміння лідерства значно змінилися в процесі переходу до нових форм ведення господарської діяльності. Доводиться, що в сучасних умовах роль суб'єктів інтелектуального лідерства в економічному середовищі змінюється відповідно до зміни глобального середовища. В статті структуровано суб'єкти інтелектуального лідерства на кожному рівні. Так, виокремлюється індивідуальний, організаційний, національний, міжнародний та глобальний рівні, які у свою чергу представлені індивідуумами, організаціями, компаніями (різного формату), національними економіками та наднаціональними утвореннями. Відзначено, що властивості кожного із суб'єктів проявляються або на відповідному рівні, або ж на вищих. При цьому на рівнях нижчого порядку ці властивості проявляються лише в організації їх функціонування. Проаналізовано участь держави у формуванні економіки, заснованої на знаннях, державні програми щодо підвищення ролі інтелектуальних та інноваційних чинників розвитку. Виокремлено нові суб'єкти інтелектуального лідерства та проаналізовано їхню роль у постійно змінюваному середовищі. Доведено, що роль держави в умовах становлення нового типу економіки обмежується новими суб'єктами інтелектуального лідерства, такими як ТНК, індивіди, глобальні компанії, міста-лідери та ін. Визначаються нові суб'єкти функціонування ринку та характеризується система їхньої взаємодії. Відмічено, що становлення інтелектуального лідерства в сучасному середовищі є досить складним питанням і потребує комплексного дослідження індикаторів та критеріїв оцінки інтелектуального лідерства різних суб'єктів, масштабів їхньої діяльності в динамічних процесах економічного розвитку.

Ключові слова: інтелектуалізація, інтелектуальне лідерство, суб'єкти інтелектуального лідерства, глобальне економічне середовище

На сучасному етапі ускладнюється суб'єктна ієрархія конкуренції. При цьому для забезпечення та реалізації інтелектуально-

Цимбал Людмила Іванівна (l.tsimbal@ukr.net), orcid.org/0000-0002-0873-9227, канд. екон. наук, доц.; доцент кафедри міжнародної економіки ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана".
Сфера наукових інтересів: інтелектуальне лідерство, інтелектуалізація економіки, система освіти.

© Л.Цимбал, 2018

ISSN 1811-3141. Економічна теорія. 2018. № 2: 77–91

77

го лідерства змінюється роль суб'єктів у загальній структурі ринку. Втрата позицій на ринку окремих суб'єктів пов'язана зі зміною загальної структури як ринку, так і міжнародних відносин.

Метою статті є визначення суб'єктної диспозиції інтелектуального лідерства на різних рівнях.

Дослідження суб'єктної структури ринку є предметом вивчення значної кількості науковців. Серед них Д. Лук'яненко, О. Тітова, Є. Панченко, Я. Паппе, Л. Антонюк та інші. Дослідженню окремих суб'єктів, їхньої ролі та характеру на глобальному ринку присвячені роботи П. Сенге, А. Клейнера, Ш. Роберта, Р. Росса, Б. Сміта, Т. Пітерса, які вивчають здатність організацій до реалізації лідерського потенціалу в рамках окремих ринків. Водночас С. Калашнікова (2010), Б.Макфарлан, А. Гудол, С. Вепнер, Р. Деалтрі досліджують лідерство університетів, визнаючи його як інтелектуальне. Дослідження інноваційно-технологічного ресурсу глобальних підприємств як специфічного суб'єкта інтелектуального лідерства знаходимо в роботах С. Стрельник (2016). Таким чином урізноманітнюється розуміння суб'єктів лідерства, що потребує подальшого їх вивчення, систематизації та диспозиції в нових умовах господарювання.

В нових умовах господарювання, які виникають в ході Четвертої промислової революції, виникають нові взаємозв'язки і передумови глобальної конкурентоспроможності. Лідерство виступає і як об'єктивна передумова (процес), і як результат досягнення глобальних цілей суб'єкта. Проте в більшості наукових праць лідерство розглядається лише як прояв діяльності індивіда чи групи осіб, хоча структура суб'єктів і розуміння лідерства значно змінилися в процесі переходу до нових форм ведення господарської діяльності.

Інтелектуалізація економічного розвитку сучасного етапу господарювання не викликає сумнівів. Перерозподіл інтелектуальних ресурсів, їх втілення, акумуляція знань стають необхідною передумовою розвитку країни, формування зон її впливу та визначають її місце на міжнародній арені. Проте в таких умовах виникають потреби не просто продукувати знання, а й вміння їх осмислювати, застосовувати та реалізовувати в глобальному просторі. Це зі свого боку викликає потребу переосмислити систему суб'єктів, визначаючи їхню роль та участь у цих процесах. В умовах становлення економіки знань саме нелінійний розвиток національної економіки дав можливість основним гравцям (як національним економікам, так і ТНК) на глобальній карті світу зайняти лідируючі позиції (Лях, Удовік, 2006).

Існує точка зору, що в сучасному світі система національної економіки – це не просто "...трансформація колишнього порядку, а являє собою формування нового соціального устрою" (Воронкова, 2009. С. 34).

Суб'єктна ідентифікація ринку є важливою передумовою функціонування будь-якого ринку. Формування знанневої економіки призводить до утворення та напрацювання специфічних взаємозв'язків на ринку, що зі свого боку призводить до необхідності означення ролі суб'єктів інтелектуального лідерства. Розуміння інтелектуального лідерства в сучасній науці залишається невизначеним, хоча зростання ролі інтелектуального капіталу в процесі економічного розвитку є беззаперечним.

Класично суб'єктами лідерства визначаються індивіди чи групи індивідів. Такої думки дотримується цілий ряд дослідників психології лідерства (Л. Доунтон (1973), С. Гібб, Д. Кац, Х. Оуен¹). Проте зі зміною глобальної системи господарювання змінюється розуміння лідерства, яке набуває здатності реалізовуватися на глобальному рівні. Суб'єктами глобального лідерства виступають уже країни, організації, ТНК, регіони та ін. (Питерс, Уотерман, 2010; Лук'яненко, Кальченко, 2008).

В умовах становлення економіки знань роль класичних суб'єктів інтелектуального лідерства змінюється, лідерство перестає бути центром уваги лише менеджменту в рамках організації. Індивід як суб'єкт виходить на нові рівні реалізації можливостей, серед яких виділяємо: індивідуальний, організаційний, національний, регіональний, глобальний. При цьому форми прояву інтелектуального лідерства змінюються для кожного суб'єкта на різних рівнях (рис.1).

Кожен із заявлених рівнів представлений суб'єктами, які взаємодіють між собою досить специфічним чином. Так, індивідуальний рівень формується за рахунок фізичних осіб, які реалізують свої лідерські якості та мають можливості проявляти їх на всіх заявлених рівнях. На організаційному рівні лідерський потенціал реалізується компаніями різних організаційних форм (малі та середні компанії, ТНК, ТНБ, метакорпорації, мережеві корпоративні структури та ін.). На національному рівні інтелектуальне лідерство реалізується всіма суб'єктами нижчих рівнів та утвореннями національного рівня (регіонами, кластерами, превалюючими галузями). Кластери чи окремі компанії можуть бути організовані і у міжнародному просторі. Коли до його створення

¹ Див. докладніше в роботах: Gibb С. (1958). An Interactional View of the Emergence of Leadership. *Australian Journal of Psychology*. Vol. 10. P 101–110. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1080/00049535808255958/abstract>.

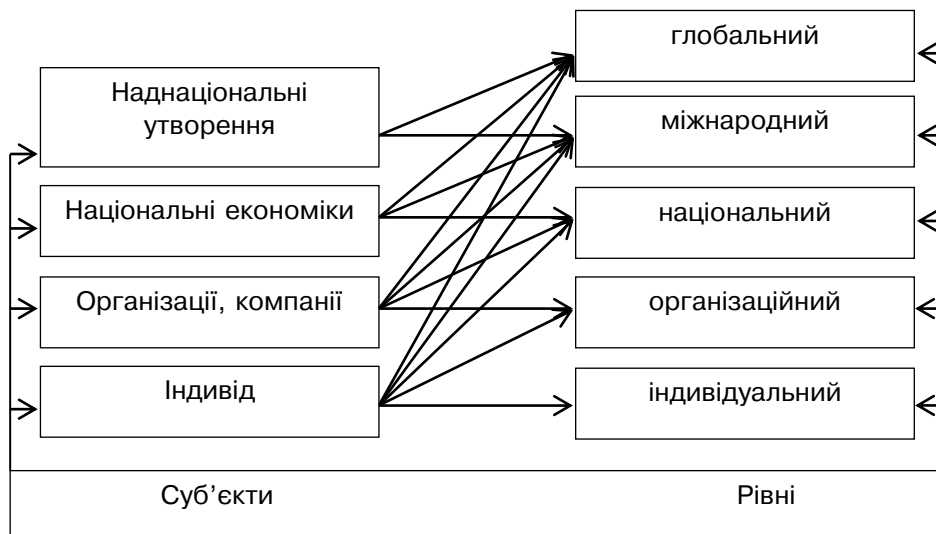

Рисунок 1. Взаємодія суб'єктів інтелектуального лідерства на різних рівнях

Джерело: систематизовано автором.

залучено кілька країн, вони відповідно представляють міжнародний рівень. Окрім цього, на цьому рівні інтелектуальне лідерство виявляють і міста-лідери. Інтелектуальне лідерство на глобальному рівні представлено суб'єктами нижчих рівнів та блоками країн чи міжнародними організаціями.

Специфіка взаємодії цих суб'єктів та форм реалізації їхніх лідерських якостей полягає в тому, що на рівнях нижчого порядку вони лише формують загальні умови функціонування ринку чи основ формування економічного середовища. Вплив лише опосередкований, але цей вплив змінює структуру ринку чи правила гри на ньому. Варто відмітити, що інтелектуальне лідерство знаходить свій прояв на різних рівнях досить специфічно: лідерство суб'єктів практично не знаходить безпосереднього прояву на нижчих рівнях.

Інтелектуальне лідерство стає основою конкурентоспроможності різнорівневих суб'єктів ринку. Під конкурентоспроможністю розуміється "володіння суб'єктом певними властивостями, які дають йому можливість розвиватися на інноваційній основі та перемагати у конкурентній боротьбі" (Антонюк, 2005).

Інтелектуальне лідерство найчастіше розуміється як "розумне" (smart) управління, проте зростання ролі інтелекту визначає нові форми управління – так званого управління, заснованого на знаннях. Така особливість визначає можливість реалізації інтелектуального лідерства в інших площинах.

На думку автора, інтелектуальне лідерство – це досягнення високих позицій у конкурентній боротьбі за рахунок високої якості та інтенсивності реалізації інтелектуальних ресурсів. Інтелектуальне лідерство розглядається скоріше не як кінцева мета, а ключовий інструмент у досягненні глобального лідерства, який дозволяє завдяки накопиченню інтелектуального ресурсу посилювати конкурентоспроможність та економічну ефективність. Суб'єктами інтелектуального лідерства можуть бути окремі особи, організації, регіони, країни. Зі свого боку кожен із цих суб'єктів може проявляти лідерство серед інших суб'єктів свого рівня та на вищих рівнях: організаційному, регіональному, національному, глобальному.

Інтелектуальне лідерство індивіда може бути представлене на всіх рівнях – від власне індивідуального до глобального. В першу чергу воно проявляється в класичному розумінні лідерства в царині менеджменту. Проте інтелектуальне лідерство індивіда змінює його можливі ролі в сучасному суспільстві. На індивідуальному рівні таке лідерство проявляється як психологічний, так і економічний феномен. Вивчення психологічного феномену не є завданням цього дослідження. Економічні форми прояву в сучасному суспільстві тісно пов'язані з політичними. Глобальне індивідуальне інтелектуальне лідерство яскраво демонструється в діяльності відомих підприємців: Дж. Сороса, Б. Гейтса, Ст. Джобса, Д. Трампа та ін. При цьому таке індивідуальне лідерство може виражатися і на організаційному, національному, міжнародному та глобальному рівнях.

Завдання лідера на організаційному рівні в першу чергу передбачає уміння забезпечувати здатність організації пристосовуватися до тих змін, які відбуваються у ринковому середовищі. У рамках управління цими змінами необхідно враховувати як зміни у колективі, так і можливості зміни бізнес-моделі, що передбачає визначення та розвиток ключових можливостей компанії. Розуміння цього та формування передумов є завданням лідерства та формами його прояву в організації (рис. 2).

Держава як суб'єкт інтелектуального лідерства покликана забезпечувати можливості розвитку та реалізації інноваційного потенціалу всіх учасників ринкових відносин. Передусім це пов'язано із формуванням інноваційної економіки та підвищенням її інтелектуалізації. Держава покликана створити умови задля реалізації можливостей компаній та підприємців. Такі можливості можуть бути забезпечені через формування податкової політики для інноваційно активних підприємств. Задля цього держава має можливості цілеспрямованого встановлення умов

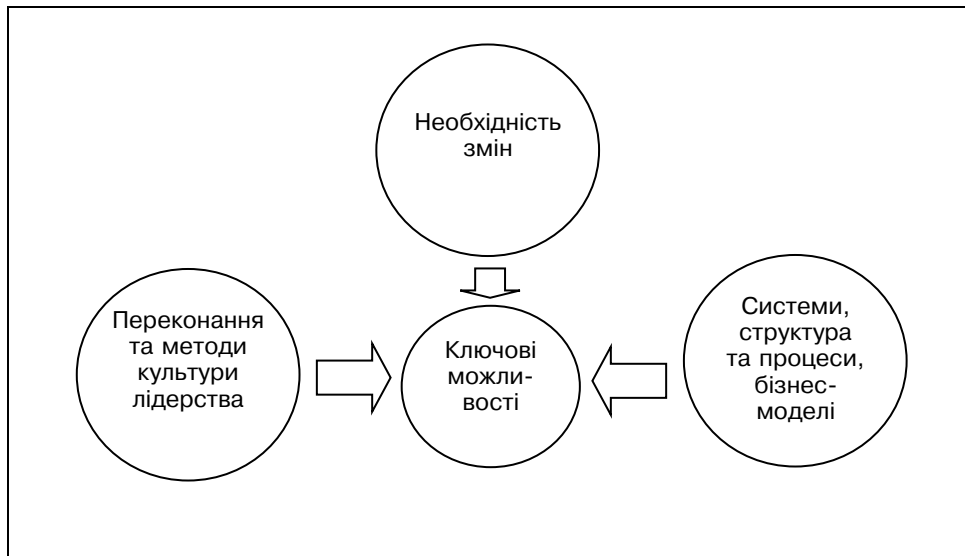

Рисунок 2. Система реалізації ключових можливостей в компанії

Джерело: Динвуди Д., У. Пасмор и др. (2015). Навігація змін: роль лідера. *Center for Creative Leadership*. URL: <https://www.ccl.org/wp-content/uploads/2016/09/CCL-Navigating-Change-A-Leader-Role-RUS.pdf>.

і правил, які сприяли б реалізації інтелектуального лідерства. Формуючи інноваційно орієнтовану економіку, спрямовану на досягнення лідерських позицій, варто зауважити, що саме інтелект та можливості його реалізації стають її необхідною передумовою. Практика формування державних програм формується і за рахунок розвитку одного пріоритетного сектора економіки як найбільш інноваційно активного, так і за рахунок пропорційного розвитку всієї економіки. При цьому варто відмітити, що для розвинених країн та для країн, що розвиваються, спрямування та ширина інноваційної стратегії можуть відрізнятися. Загалом розвинені країни обирають шлях пропорційного розвитку економіки, проте в таких країнах уже створені передумови для формування успішних галузей та інноваційний розвиток всієї економіки є більш пріоритетним, ніж розвиток одного сектора, який ґрунтується на високотехнологічному виробництві. Країни, що розвиваються, в цьому разі можуть досліджувати широкі можливості для розвитку і формування власної системи конкурентоспроможності. Загалом держава як специфічний суб'єкт інтелектуального лідерства перебирає на себе завдання:

- формувати інноваційну політику та програми інноваційного розвитку;
- розвивати окремі сектори економіки;
- забезпечити пропорційний розвиток економіки;

- стимулювати інноваційну активність підприємств;
- формувати стратегію розвитку та дотримання прав інтелектуальної власності;
- підтримувати сфери науки та технологій та ін.

Підвищення рівня інтелектуальної складової в економіці країни неможливе без активної політики держави. Країни, що демонструють позитивні тенденції розвитку, у свій час напрацювали стратегію інноваційного розвитку. До практики формування та реалізації таких програм можна віднести функціонування Національної інноваційної ради в Індії (спрямована на підвищення ефективності функціонування економіки в традиційних секторах). Така ж агенція функціонує в Гані².

У Китаї така політика знаходить своє втілення в національному плані розвитку ("Національний середньо- та довгостроковий План науково-технологічного розвитку"), який визначає основні цілі та принципи розвитку сфери науки та технологій. Відповідно основними цілями визначено: напрацювання незалежних ключових інновацій, формування сприятливого середовища для розвитку технологій, будівництво інфраструктури, напрацювання передумов для потенційного глобального лідерства. Таким чином, підкреслюється значення економічного зростання на основі реалізації інноваційних стратегій та підвищення інноваційної незалежності. В межах цього плану передбачається формування так званої "інноваційної екосистеми"³. Ці заходи покликані сприяти меті Китайського уряду зайняти лідируюче місце у світі серед найбільш інноваційних економік в 2020 році.

Розвиток окремих обраних секторів економіки досить поширений у країнах, що розвиваються. У цьому разі концентрація на обраних завданнях дає можливість до максимального розвитку. Такий підхід реалізується в багатьох країнах: і розвинених, і таких, які розвиваються, – і спрямований він на максимально широкі можливості розвитку економіки (Уганда⁴), Кенія (сільське господарство, мобільний банкінг, послуги)⁵, Гана (сільське гос-

² Ezell, S. J., Spring, F., Bitka, K. (2015). The Global Flourishing of National Innovation Foundations, April. Washington, DC: ITIF. URL: http://www2.itif.org/2015-flourishing-national-innovation.pdf?_ga=1.38223331.1998667003.1421519660.

³ The National Medium- and Long-Term Program for Science and Technology Development (2006–2020). Government of China, 2006. URL: [http://www.etiea.cn/data/attachment/123\(6\).pdf](http://www.etiea.cn/data/attachment/123(6).pdf).

⁴ Ministry of Finance Planning and Economic Development (Uganda), 2011, p. 23.

⁵ Konza Techno City Kenya, 'Master Plan'. URL: <http://www.konzacity.go.ke/the-vision/master-plan/>.

подарство), Фінляндія⁶, Індія (інтелектуальні транспортні системи, мобільні платежі, цифрові підписи, електронний уряд⁷)).

Щодо стимулювання інноваційної активності підприємств, то в цьому випадку роль держави полягає не лише у розробці програми інноватизації економіки, а й у стимулюванні інноваційної активності окремих суб'єктів економічної діяльності як усередині країни, так і на міжнародній арені. Так, в цілому ряді країн Латинської Америки розроблена програма підтримки та стимулювання інноваційно активних підприємств (програма SERCOTEC у Чилі і SPYME в Мексиці)⁸.

Активна політика підтримки інновацій на сьогоднішній день є чи не найуспішнішим державним інструментом участі в інноваційних процесах, що підтверджується практикою.

Розвиток науки та інновацій є метою окремих національних програм і практик. Так, у Китаї "Інноваційна стратегія зростання"⁹ декларує необхідність зростання за показниками:

- рівень сукупних витрат на НДДКР (не менше 2,5% від ВВП);
- внесок НІТ в економіку країни (не менше 60%);
- рівень залежності від імпортованих технологій (має бути скорочено до 30%);
- кількість патентів резидентам країни (увійти до ТОП-5 країн світу);
- кількість цитувань китайських наукових працівників у міжнародних наукових виданнях (увійти до ТОП-5 країн світу)¹⁰.

Подібна політика стала метою National Science в Кенії, де запровадження результатів наукової діяльності, науки та інновацій в усі сектори економіки є пріоритетним завданням розвитку економіки.

Ще одним із важливих питань успішної інтелектуалізації економіки стає практика дотримання прав інтелектуальної власності (ПІВ), які в сучасному економічному середовищі стають об'єктом купівлі-продажу. Досягнення інтелектуального лідерства (чи хоча б слідування за лідерами) у сучасному світі не можливе

⁶ Ministry of Employment and the Economy (Finland), 2009, p. 20.

⁷ Digital India A programme to transform India into a digitally empowered society and knowledge economy. URL: http://meity.gov.in/sites/upload_files/dit/files/Digital%20India.pdf; http://deity.gov.in/sites/upload_files/dit/files/Digital%20India.pdf.

⁸ Anders, S., S. J. Ezell, and J. Leal. (2013). An Alternative to Mercantilism: Manufacturing Extension Services in Latin American and Caribbean Countries. Washington, DC: ITIF. URL: <http://www2.itif.org/2013-manufacturingextension-services-latin-america-caribbean.pdf>.

⁹ The Global Innovation Index (2015). Effective Innovation Policies for Development. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/gii-full-report-2015>.

¹⁰ Олійник О. (2014). Зростання через інновації: досвід Китаю. *Проблеми науки*. № 11–12. С. 53–58. URL: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/15026.2.1.002.pdf.

без розробки державних програм щодо ПІВ та формування законодавчої бази їх функціонування в рамках економічної системи. Актуалізація цього питання призвела до необхідності напрацювання жорстких вимог та умов використання інтелектуальної власності у Вірменії, Китаї, Індії, Малайзії, Молдові, Монголії, Таїланді, В'єтнамі, Йорданії¹¹.

На думку Д. Лук'яненка, роль держави в сучасних умовах дискредитується, змінюється міра участі держави на ринку та форми її присутності (Лук'яненко, 2008. С. 5–44). На сучасному етапі розвитку ринку роль та місце кожного з суб'єктів змінюється. Так, роль держави відходить на другий план порівняно з ТНК, міжурядовими організаціями, компаніями чи навіть окремими індивідами. Хоча на ринку товарів та послуг держава регулює та визначає загальні правила функціонування, здійснює вплив на ринок через формування попиту та пропозиції для визначення та формування передумов становлення інтелектуального лідерства.

На перший план в умовах побудови інноваційного суспільства виходять ТНК, мегарегіональні блоки, урядові та неурядові корпорації міжнародного порядку, неформальні групи та індивіди. Ця думка підтверджується дослідженнями вчених з Вищої технічної школи Цюріха. У рамках цього дослідження була сформована модель глобальної економіки. За допомогою означеної моделі визначено 147 ТНК, які контролюють 40% усього світового доходу, більшість цих корпорацій працюють у фінансовому секторі, забезпечуючи інноваційність через формування нових бізнес-моделей¹².

Проте, на нашу думку, реалізація лідерських амбіцій країн можлива лише за умови успішного поєднання національних переваг та якісної державної політики, спрямованої на їхню підтримку, розвиток та просування на міжнародному ринку. На різних рівнях економічної діяльності це проявляється різною структурою суб'єктів та механізмами їхньої взаємодії. На глобальному рівні це в першу чергу проявляється в системі взаємодії ТНК, які забезпечують близько 75% світового ВВП. Формування мегатрендів економічного розвитку та його інтелектуалізації частково відбувається через наявність у більшості корпорацій власних правил роботи на ринку, ігнорування чи дотримання національних правил. Це забезпечує формування єдиних глобальних правил у межах корпорації, яка так само функціонує в більшості

¹¹ Cepeda, R.C., D.C. Lippoldt, and J. Senft. (2010). 'Policy Complements to the Strengthening of IPRS in Developing Countries'. OECD Trade Policy Papers No. 104. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/5km7fmwz85d4-en>.

¹² Визначено 147 корпорацій, які керують усім світом. URL: www.tsn.ua/groshi/viznacheno-147-korporaciy-yaki-keruyut-usim-svitom.html.

країн світу. Так, наприклад, корпорація DHL має представництва більш ніж у 220 країнах і регіонах світу¹³.

ТНК є яскравими представниками організаційного рівня інтелектуального лідерства, які активно представляють власні інтереси на глобальному. Складність визначення суб'єктів цього рівня полягає у широких масштабах діяльності ТНК, які функціонують як в рамках національної економіки, так і за її межами. Транснаціональні компанії на сучасному етапі розвитку глобальної економіки є одним із флагманів інноваційної діяльності. У таких компаніях інноваційний процес не зосереджений лише в руках окремих відділів чи структур, вся компанія побудована таким чином, щоб усі працівники долучалися і могли реалізувати власний потенціал, використовуючи потужності та можливості компанії. Проте варто зауважити, що класичні транснаціональні корпорації поступово втрачають свою позицію, змінюють форми функціонування на ринку, трансформуючись у нові структури. Так, сучасні тенденції формування світогосподарських взаємовідносин свідчать про так звану "метакорпоратизацію" (Лук'яненко, 2008). Метакорпорація являє собою об'єднання юридичних осіб та організацій, що не є юридичними особами. На думку Я. Паппе, основними ознаками мета корпорацій є:

1. Наявність в об'єднанні комерційних організацій, основною метою функціонування яких є отримання прибутку.
2. Можливість формування єдиного підприємства (за необхідності).
3. Наявність безумовного центру управління, який може бути представлений як юридичною особою, так і сукупністю фізичних осіб-підприємців (Паппе, 2000).

Ці тенденції є основою сучасного етапу глобалізації. До метакорпорацій належать синдикати, трести, фінансово-промислові групи, ТНК та ТНБ, контрактні групи, стратегічні альянси та ін.

Мережеві корпоративні структури, які функціонують на сучасному етапі, формують нові структури кластерного типу, де всі підприємства та організації впливають на стійкість один одного та на показники фінансової діяльності. Це призводить до формування нових зв'язків, які не є чітко структурованими, та зміну системи конкуренції. В цьому контексті формуються специфічні рівні взаємодії, які покликані забезпечити та реалізувати нові можливості ринку. Це пов'язано в першу чергу з наявністю нових тенденцій розвитку, що включають в себе як укрупнення

¹³ Портрет компанії. URL: www.dhl.com.ua/uk/about_us/company_portrait.html.

масштабів діяльності компаній, так і активний розвиток підприємницької діяльності. Організації та компанії як суб'єкти інтелектуального лідерства мають чи не найбільший вплив на інтелектуалізацію глобальної економіки.

Організаційний рівень представлений, окрім ТНК, компаніями, недержавними організаціями, громадськими радами та ін. При цьому на організаційному рівні визначається і функціонування глобальних чи наднаціональних організаційних структур (інтеграційні об'єднання, МВФ, ООН, СБ та ін.).

На думку Д. Лук'яненка, транснаціональний компонент стає системоутворювальним для глобальної економіки, оскільки саме ТНК є носіями глобальних мотивацій. Такі мотивації стають причиною соціальних трансформацій та структурних зрушень. Це приводить зі свого боку до поглиблення зв'язків між структурними підрозділами ТНК, напрацювання інших форм присутності на ринку (картелі, синдикати, стратегічні альянси та ін.). В результаті змінюються кордони функціонування та оцінка форм присутності компанії на ринку. В сучасному глобалізованому світі задля зменшення трансакційних витрат компанії шукають можливості обходу внутрішнього національного законодавства, що регламентує їх діяльність. Це призводить до ускладнення розуміння кордонів корпорацій та оцінки їхньої власності. Така практика змінює внутрішній конкурентний простір, де конкурують метакорпорації із залученням національних компаній.

Сучасний етап економічного розвитку призвів до виходу на глобальний простір нових суб'єктів інтелектуального лідерства, до яких відносимо міста-лідери та глобальні компанії.

Міста-лідери як суб'єкти глобального інтелектуального простору вийшли на арену відносно недавно. Процеси урбанізації, формування глобального фінансового простору призвели до зміни ролі окремих міст, розташованих на торговельних шляхах, активізації їх діяльності як окремих суб'єктів ринку. Міста-лідери найчастіше присутні на глобальній карті у форматі фінансових центрів, які продукують нові бізнес-моделі та інноваційні продукти у царині фінансового сектора. Чіткого визначення світового чи міжнародного фінансового центру не існує. Проте значення розвитку таких центрів підтверджується в першу чергу дослідженнями британського мозкового центру Z/Yen, результати якого публікуються Лондонською міською корпорацією. В рамках цього дослідження світові фінансові центри визначаються як "міжнародні центри з повним сервісом, що мають сучасні розрахункові та платіжні системи, підтримують великі національні економіки. Джерела фондів різноманітні,

а правова і нормативна база є достатньою для збереження цілісності відносин між принципалом і агентом"¹⁴.

Вже кілька років поспіль Лондон зберігає лідируючі позиції у рейтингу найбільших глобальних фінансових центрів. На другому місці знаходиться Нью-Йорк. Варто відмітити, що це дослідження включає в себе оцінку конкурентоспроможності не лише за показниками накопичення та використання фінансових ресурсів, а й визначення рівня розвитку людського капіталу та якості проживання в цих містах (табл. 1).

Для оцінки показників людського капіталу визначаються можливості відпочинку і культури, піклування про здоров'я, освіта, житлова нерухомість, транспортне сполучення та ін. Якість життя має вагу 4,30 бала в рамках оціночних 3,89–5,37¹⁵.

Відповідно до оцінки 2016 року, Лондон займає лідируючі позиції практично за всіма критеріями, окрім людського капіталу (табл. 2).

Дослідженню зміни значення і ролі міст в розвитку світової економіки присвячені роботи Саскії Сассен, яка ввела в економічну науку термін "глобальне місто" (global city)¹⁶. В рамках цього дослідження виявлено основні відмінності між мегаполісом та глобальним містом, при цьому останнє вирізняється

Таблиця 1

Індикатори оцінки діяльності фінансового центру (GFCI)

Індикатори оцінки	Характеристика
Бізнес середовище	Рівень корупції та верховенство права, захист даних
Людський капітал	Охорона, безпека та права людини
Оподаткування	Є важливим для нових підприємств, податкові правила мають бути узгоджені на міжнародному рівні
Репутація	Репутація як хороше і безпечне місце для життя надзвичайно важлива
Інфраструктура	Повітряне сполучення, витрати на інфраструктуру ІКТ зростають
Розвиток фінансового сектора	Фінансова інфраструктура, страхові компанії тощо

Джерело: Global Financial Centres Index. URL: <http://www.zyen.com/research/gfci.html>; Global Financial Centres Index 20. URL: <http://www.longfinance.net/global-financial-centres-index-20/1037-gfci-20.html>

¹⁴ The Competitive Position of London as a Global Financial Centre. URL: <http://www.zyen.com/PDF/LCGFC.pdf>

¹⁵ Global Financial Centres Index. URL: <http://www.zyen.com/research/gfci.html>; Global Financial Centres Index 20. URL: <http://www.longfinance.net/global-financial-centres-index-20/1037-gfci-20.html>

¹⁶ The global city: New York, London, Tokyo (Princeton: Princeton University Press, 2001) updated 2d ed., original 1991; ISBN 0-691-07063-6.

Таблиця 2

Розподіл ТОП-10 міст-лідерів за категоріями оцінки (GFCI)

Місце	Бізнес середовище	Розвиток фінансового центру	Інфра-структура	Людський капітал	Репутація
1	Лондон	Лондон	Лондон	Нью-Йорк	Лондон
2	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Лондон	Нью-Йорк
3	Сінгапур	Сінгапур	Гонконг	Гонконг	Сінгапур
4	Гонконг	Гонконг	Сінгапур	Сінгапур	Гонконг
5	Токіо	Бостон	Токіо	Токіо	Чикаго
6	Чикаго	Токіо	Сан-Франциско	Лос-Анджелес	Бостон
7	Лос-Анджелес	Сан-Франциско	Бостон	Чикаго	Сан-Франциско
8	Торонто	Чикаго	Вашингтон	Сан-Франциско	Вашингтон
9	Цюріх	Вашингтон	Шанхай	Бостон	Лос-Анджелес
10	Сідней	Цюріх	Сідней	Вашингтон	Сідней

Джерело: Global Financial Centres Index. URL: <http://www.zyen.com/research/gfci.html>; Global Financial Centres Index 20. URL: <http://www.longfinance.net/global-financial-centres-index-20/1037-gfci-20.html>.

не лише значною кількістю населення чи агломерацій, а й економічними показниками діяльності, їх практичним втіленням та соціальними можливостями (наприклад, враховується вартість життя). Окрім того, досліджується інтелектуальна складова розвитку таких міст у сучасному світі: визначається кількість вищих навчальних закладів, які належать до найкращих вишів світу; кількість дослідницьких центрів світового значення (кількість цитування).

Висновки. Варто відзначити, що в процесі формування економіки знань на глобальну арену виходять нові гравці інтелектуалізованого економічного простору. Суб'єктна диспозиція інтелектуального лідерства на різних рівнях відбувається в результаті зміни структури ринку, участі нових гравців, формування нових правил та суперечностей, які виникають у процесі становлення сучасного етапу цивілізаційного розвитку. Питання становлення інтелектуального лідерства є досить складним і потребує комплексного дослідження індикаторів та критеріїв оцінки інтелектуального лідерства різних суб'єктів, масштабів їх діяльності в динамічних процесах економічного розвитку.

Література

- Антонюк Л.Л. (2005). Міжнародна конкурентоспроможність і регіональний аспект. *Міжнародна економічна політика*. Вип. 2 (1). Київ: КНЕУ. С. 44–68.
- Воронкова В.Г. (2009). Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: наукова монографія. Запоріжжя: РВВ ЗДІА. 272 с.

- Калашнікова С.А. (2010). Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства: монографія. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 380 с.
- Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель. Київ: Ваклер. С. 15–22.
- Лук'яненко Д.Г., Кальченко Т.В. (2008). Стратегії глобального управління. *Міжнародна економічна політика*. № 8–9. С. 5–44.
- Лук'яненко Д.Г., Тітова О.С. (2010). Глобальна модифікація конкурентних механізмів ринку. *Міжнародна економічна політика*. № 1–2. С. 5–22
- Лях В.В., Удовік С.Л. (2006). Фінська модель інформаційного суспільства: приклад для наслідування (передмова).
- Паппе Я.Ш. (2000). "Олигархи": Экономическая хроника 1992–2000. Москва: ГУ ВШЕ. С. 25.
- Питерс Т., Уотерман Р. (2010). В поисках совершенства. Уроки самых успешных компаний Америки. Москва: Альпина. 528 с.
- Стрельник С.О. (2016). Інноваційно-технологічний ресурс глобального підприємництва: методологічна оцінка. *Економіка та підприємництво*. Вип. 36–37. С. 228–239.
- Downton, J. (1973). *Rebel Leadership: Commitment and Charisma in the Revolutionary Process*. New York – London.

Надіслано до редакції 27.12.2017

MODIFICATION OF THE AGENTS OF INTELLECTUAL LEADERSHIP IN THE GLOBAL ECONOMIC ENVIRONMENT

Liudmyla Tsymbal

Author affiliation: PhD in Economics, Associate Professor, Department of International Economics, Kyiv V.Hetman National Economic University E-mail: l.tsymbal@ukr.net.

The article deals with the features of the modification of multilevel agents of intellectual leadership in the modern global economic environment. Leadership acts both as an objective prerequisite and as a result of the achievement of agent's global goals. However, leadership is often seen only as a manifestation of group or individual activities, although the structure of agents and understanding of leadership have changed significantly in the process of transition to new forms of economic activities. It is proved that in modern conditions, the role of agents of intellectual leadership in the economic environment varies in accordance with the changing global environment.

In the article, the agents of intellectual leadership on each level are structured. Thus, individual, organizational, national, international and global levels, which in turn are represented by individuals, organizations, companies (different formats), national economies and supranational entities are singled out. It is noted that the properties of each agent appear either at the appropriate level, or higher. At the same time, at the levels of the lower order, these properties are manifested only in the organization of their functioning. The article analyzes the state's participation in the formation of knowledge-based economy, and state programs to increase the role of intellectual and innovative development factors. New agents of intellectual leadership are singled out and their role in the constantly changing environment is analyzed. It is proven that the role of the state in the conditions of formation of a new type of economy is limited to new agents of intellectual leadership, such as TNCs, individuals, global companies, city leaders, etc. New actors of the market's functioning are defined and characterized via the system of their interaction. It is noted that the formation of intellectual leadership in the modern environment is a rather complex issue, which requires a comprehensive study of indicators and criteria for evaluating the intellectual

leadership of different agents, and the scale of their activities in the dynamic processes of economic development.

Key words: intellectualization, intellectual leadership, agents of intellectual leadership, global economic environment

JEL: F020; F200; F290; O200.

References

- Antoniuk, L.L. (2005). International Competitiveness and Regional Aspect. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – The International Economic Policy*, 2:1. 44-68. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
- Castells, M., Himanen, P. The Information Society and the Welfare State: The Finnish Model. Kyiv: Vakler [in Ukrainian].
- Kalashnikova, S.A. (2010). Educational paradigm of professional management on the basis of leadership. Kyiv: Kiev Boris Grinchenko University [in Ukrainian].
- Liakh, V.V., Udovik, S.L. (2006). Finnish model of the information society: an example for imitation (preface).
- Lukianenko, D.H., Kalchenko, T.V. (2008). Strategies for global governance. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – The International Economic Policy*, 8-9, 5-44 [in Ukrainian].
- Lukianenko, D.H., Titova, O.S. (2010). Global modification of competitive market mechanisms. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – The International Economic Policy*, 1-2, 5-22 [in Ukrainian].
- Pappe, Ja.Sh. (2000). Oligarchs: Economic Chronicle 1992-2000. Moscow: GU HSE [in Russian].
- Peters, T.J., Waterman, R.H. (2010). In Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies. Moscow: Alpina [in Russian].
- Strelnyk, S.O. (2016). Innovative technological resource of global entrepreneurship: methodological assessment. *Ekonomika i pidpriemnytstvo – Economy and entrepreneurship*, 36-37, 228-239 [in Ukrainian].
- Voronkova, V.H. (2009). Philosophy of Globalization: socio-political, socio-economic and socio-cultural dimensions: scientific monograph. Zaporizhzhia: RVB ZDIA [in Ukrainian].
- Downton, J. (1973). Rebel Leadership: Commitment and Charisma in the Revolutionary Process. New York – London.